

METSÄNTUTKIMUSLAITOKSEN
SUONTUTKIMUSOSASTON TIEDONANTOJA

8/1979

Puuston kasvun arvon vertaaminen marja- ja
sienisadon arvoon

Heikki Veijalainen

Helsinki 1979

Puuston kasvun arvon vertaaminen

marja- ja sienisadon arvoon

- Heikki Veijalainen -

1. TALTEENOTETTAVUUS

11. Marja- ja sienisato ovat harvoja poikkeuksia lukuunottamatta vuosittain kaikkien halukkaiden kerättävissä. Katovuosia esiintyy paikoitellen, mutta aina jostakin osasta maata saadaan vähintään kohtalainen sato. Sato vaihtelee myös puuston kehitysvaiheiden mukaan siten, että eräissä puuston suknessio- vaiheissa satoa ei synny ollenkaan. Sadon keräysaika on toukokuusta loka-marraskuuhun. Sesonkiaika on heinä-syyskuussa.
12. Puun talteenotto-oikeus on yksityisillä maanomistajilla, valtiolla, yrityksillä ja yhteisöillä, yhteismetsillä, seurakunnilla jne, sen mukaan kuka omistaa maapohjan. Suurmetsänomistajat voivat ottaa puuta talteen vuosittain, mutta periaatteessa kahden sadonkorjuun välillä on kymmenien vuosien ajanjaksoja, jolloin metsistä ei saada mitään tuloja, vaikka raivaus- ja harvennustyöt tehtäisiin ajallaan.

2. MENOT

21. Marjastajan ja sienestäjän perushankinnat ovat vaatimattomia. Keräysastia, poimuri, sieniopas ja joskus lyhyt koulutus ovat tarpeellisia. Matkoihin käytettävät kulkuneuvot hankitaan yleensä muihin tarkoituksiin, mutta oma menoeränsä muodostuu polttoainekustannuksista autolla tai muulla moottoriajoneuvolla liikuttaessa. Yleensäkin matkustuskustannukset lienevät

marjastajien ja sienestäjien suurin menoerä, josta kylläkin on suuri osa laskettava virkistäytymiskustannuksiksi, koska ammattimaisia kerääjiä meillä on varsin vähän.

22. Puun myyjän menot ovat aivan eri luokkaa. Maapohjasta maksettava vero, metsänhoito- ja parannuskustannukset, suurissa hankkeissa (yli 150 m³) hankintatyön vero, pahimmassa tapauksessa metsämaan hankintahinta korkoineen, vakuutusmaksut, koulutuskustannukset, metsätyövälineiden ja -koneiden hankinta- tai vuokrahinnat muodostavat niin valtavan menoerän, että vaikka valtiovalta on paljossa avustamassa, tulee metsän myyntioikeuden omistajalle vain osa saadusta tulosta puhtaana käteen.

3. TULOT

31. Marjastajan ja sienestäjän tulot ovat riippuvaisia kerätyn hyödykkeen myyntihinnasta, keräilyalueen satoisuudesta, poimijan keräilynopeudesta ja työhön käytetystä ajasta. Tulot ovat verovapaita, mutta epävarmoja, koska marjojen ja sienien vastaanotto saatetaan minä päivänä tahansa lopettaa tai laskea kerääjälle maksettava hinta totuttujen normien alapuolelle. Tuloksi on laskettava myös kerääjän omaan talouteen jäävät erät, joiden avulla voidaan jonkin verran vähentää talouden ruokamenoja ja nostaa vaikeasti rahaksi muutettavissa olevaa elämisen tasoa. Parhailta marjastusalueilla tiedetään ihmisten käyttäneen marjastustulonsa autojen, moottoriveneiden ja kotitalouskoneiden hankintaan, ulkomaan matkoihin, kauppalaskujen ja verorästien maksamiseen sekä moniin muihin jokapäiväisiin tarpeisiin. Parhaimmillaan aktiivisen poimijan

saama nettotulo on ollut noin 10 000 mk syksyn aikana tavallisesti myytyjen marjojen ja sienien arvo on kuitenkin vain muutamia satoja tai tuhansia markkoja henkilöä kohden vuodessa.

32. Metsänomistajalla on kaksi vaihtoehtoa tulon saamiseksi puustostaan. Hän voi myydä puut pystyyn vallitsevan kantohintasuosituksen mukaisin hinnoin. Tällöin hän pääsee hyvin pienellä vaivalla käsiksi rahoihin. Tukkipuusta saa paremman hinnan kuin kuitupuusta ja vanerikoivusta vielä enemmän kuutiolta. Toinen vaihtoehto on ns. hankintakauppa, jolloin maanomistaja myy puutavaran kaukokuljetusreitillä varressa huomattavasti kantohintaa korkeammalla hinnalla, joka sisältää mm. hakkuu- ja kuljetuskustannukset. Saatava tulo on siis riippuvainen hakkuumäärästä, vallitsevasta hintatasosta ja maantieteellisestä sijainnista.

Usein metsänomistaja voi valita myyntiajan jossakin määrin vapaasti. Kuitenkaan kovin nuori taimisto ei tuota varsinaista puutavarasta saatavaa tuloa ollenkaan, joskin joulukuusista ym. vastaavista sivutuotteista voi kertyä myös varsin huomattavia tuloja. Puutavarana myytäessä saadaan kerralla kymmenien vuosien tulo, joka saattaa olla suurissa kaupoissa miljoonien markkojen suuruusluokkaa. Harvennuspuun myyntiä myös tapahtuu, jolloin yleensä hakkuukertymä jää kuitenkin paljon pienemmäksi kuin päätehakkuuvaiheessa.

4. KOKONAISHYÖTYJEN VERTAILUA

Marjastajan ja sienestäjän saama kokonaisyöty on lähellä sitä rahasummaa, jonka hän saa myymistään keräilytuotteista. Tähän on lisättävä virkistäytymisestä ja kotiin jäävistä tuotteista tuleva hyöty lähes sellaisenaan.

Jos keräilijän vuosittain saamaksi nettotuloksi otetaan vaikkapa 1000 mk, mikä ei ole asiaa harrastavalle ollenkaan mahdoton saavutus, pitäisi maanomistajan saada 60 vuoden kiertoajalla metsästään 60 000 markkaa jokaista marjastukseen ja sienestykseen kykenevää perheenjäsentä kohden. 4-henkisessä perheessä tämä merkitsee 240 000 markan nettotuloja.

Jos lasketaan, että menot ovat puun kasvatuksessa 50 % tuloista, olisi bruttotulojen oltava 60 vuoden kuluttua 480 000 mk. Tällaiseen summaan päästään mikäli on käytettävissä keskikasvultaan 3,5 k-m³/v tuottavaa metsämaata noin 19 ha. Myynti on ajateltu suoritetuksi pystyyn tukkipuuna 100 mk/k-m³.

Tämän tapainen vertailu ei nykytiedoilla koskaan tule täysin tarkaksi, koska sekä puun, että marjojen hinta vaihtelee. Mainittakoon, että marjastajalle tuo 1000 markan tulo edellyttää esim. seuraavia vaihtoehtoisia keräilytuloksia nykyhinnoilla laskettuna.

Hilloja	55,6 kg
Karpaloita	142,9 kg
Mustikoita	250 kg
Puolukoita	263 kg
Mesimarjoja	18,2 kg
Haaparouskuja	286 kg
Kuivattuja herkkusieniä	3-4 kg

Yleensä kuitenkin sama kerääjä ottaa talteen useita eri marjalajeja ja joskus harvoin sieniä. Täten tavoitehankkeisiin voidaan päästä esim. seuraavalla yhdistelmällä:

Mustikoita	50 kg á 4 mk	=	200,-
Hilloja	20 kg á 18 mk	=	360,-
Puolukoita	50 kg á 3,8 mk	=	190,-
Karpaloita	10 kg á 7 mk	=	70,-
Haaparouskuja	50 kg á 3,5 mk	=	175,-
Pihlajanmarjoja	10 kg á 0,5 mk	=	5,-
			1000,-
	yht.		1000,-

Työn pystyy suorittamaan kunkin marjalajin osalta yhden viikonlopun aikana, jos haluja riittää. Sienessä saattaa joutua käymään useampana viikonloppuna, mutta määrän pystyy keräämään yhdessä illassakin, jos löytää satoisan paikan. Monia tämän tyyppisiä vertailuja voidaan suorittaa. Yleensä lasketaan koko marja- ja sienisadon arvo tietyllä kasvupaikalla ja verrataan sitä puuston vuotuiseseen kasvuun muutettava kantohinnan tai mieluummin hankintahinnan avulla markoiksi. Kuten edellä olevasta käy ilmi, mikään tehdyistä vertailuista ei ole täysin oikea nykyisissä olosuhteissa. Tähän on monia syitä:

- 1) Keräilytuotesadon ja puuston erilaiset omistussuhteet. Marjoilla ja sienillä ei ole kantohintaa.
- 2) Talousmuotojen peräti eritasoinen kehitysaste. Puuston talteenottoprosentti on aivan eri luokkaa kuin keräilytuotteilla.
- 3) Puun tuotannon nettohinnan laskentavaikeudet. Tarvi- taan metsäekonomian ja metsäverotuksen asiantuntijoi- ta suorittamaan tämä laskelma, jotta se olisi kaikkien hyväksyttävissä.

- 4) Puun vuotuisen kasvun arvon määrittäminen vaatii jokaisessa metsälössä omat laskelmansa, erityisesti jos pyritään nettoarvoon. Lisäksi tämä arvo saateen menettää kymmenistä eri syistä ennen hakkuuta. Tulipalot, tuhot, ja pelkkä huolimattomuus voi alentaa arvoa.

Myöskään arvojen vertailu ostajan varastossa tai muualla kaupan ketjussa ei ole täysin oikeellista.

Onkin todettava, että usein metsänomistajalle marja- ja sienisadoista on varsin vähän hyötyä. Sensijaan puun tuottamisesta on kouriintuntuvia tuloja. Maata omistamattomalle puuston tuotosta taas on korkeintaan välillistä hyötyä kansantalouden eri sektorien välityksellä, mutta marjoista ja sienistä tulot ovat lähes jokavuotisia ja ahkerille myös kouriintuntuvia. Täten hyötyjät ovat usein eri henkilöitä. Ainoa mahdollisuus lieneekin pitää marjojen ja sienien keräilystä saatavaa tuloa metsiemme tuottamana lisähyötynä, joka on sitä suurempi mitä enemmän marjoja ja sieniä kerätään ja voidaan markkinoida tai käyttää kotitalouksissa. Koska tuotantoa ei voida laskea metsätalouden tuotoksi, on sille annettava oma nimi, joka laajasti ottaen voisi olla keräilytalouden tuotto.

Keräilytalouden tuotoksi tulisi määrittellä jokamiehen oikeudella kerättyjen tuotteiden rahallinen arvo käyttäen laskuperusteena kaupan maksamia keskihintoja kauppaan tulleiden tuotteiden osalta ja myöhemmin määritettäviä hyötykertoimia kotitalouksien oman käytön osalta.

Esitettäessä vertailuja, joita mitenkään ei voida tulevaisuudessa välttää, olisi puuston kasvun arvo kuvattava riittävän monipuolisesti ja täsmällisesti, jotta väärinkäsityksiä ei syntyisi. Vertailut on suoritettava seuraavasti:

1) Marjastuksen ja sienestyksen tuotto - metsätalouden tuotto tai 2) marja- ja sienisato - puun kasvu.

Marja- ja sienisatoa ei ole syytä verrata metsätalouden tuottoon eikä marjastuksen ja sienestyksen (marja- ja sienitalouden) tuottoa puun kasvuun.

Potentiaalista marja- ja sienisatoa (kokonaisuudessaan) tulisi verrata valtakunnan metsien käyttökelpoiseen puumäärään ja kerättävissä olevaa marja- ja sienisatoa samalla hetkellä hakattavissa olevaan puumäärään jne.

Metsätalouden toimenpiteillä on huomattavia vaikutuksia - sekä positiivisia että negatiivisia - marja- ja sienisatoihin. Tämä tosiasia vaikuttaa edelleen laskelmien menopuolien tekoa, koska ainakin tällä hetkellä on täysin mahdotonta jakaa menot oikeudenmukaisesti näille eri tuoteryhmille. Yksinkertaisin tapa edes jonkinlaisen vertailun aikaansaamiseksi olisi laajojen koemetsälöiden perustaminen. Näistä kerättäisiin käyttökelpoiset marjat ja sienet puuston koko kierron aikana.

Tällä hetkellä tilanteen kartoittamiseksi suoritetaan vertailevia tuotosmittauksia eri-ikäisissä ja erityyppisissä metsissä. Useimmiten vain joko puun tai marjojen ja sienien mittaus unohtuu, joten vain harvat aineistot ovat todella vertailukelpoisia.

Itse tunnen kaksi vertailevaa tutkimusta. Molemmissa marja- ja sienitalouden tuotanto oli likimain tasavertainen puun tuotannon kanssa, kun vertailuperustana käytettiin tuotteiden rahallista arvoa (puuston kasvu kantohinnoilla / marjojen ja sienten kokonaissadon arvo poimijahinnoin).

Tulokset ovat varteenotettavia, vaikka eivät vielä yleistämiskelpoisia koko metsäalaaamme ajatellen.

